

DIZAINO INSTITUTO VAIDMUO PLĖTOJANT MENINĮ KONSTRAVIMĄ LIETUVOJE

Prof. habil. dr. Konstantinas Jakovlevas-Mateckis, VGTU

Terminas *dizainas* atsirado XIX amžiaus viduryje, atsiradus pramonei, jos gaminiai pradėjo sparčiai skverbtis į žmogaus buitį ir ėmė stumti iš ten amatininkų ir taikomosios dailės dirbinius. Šie fabriko gaminiai buvo gaminami pagal tikslius projektus. O projektas, brėžinys, projektuoti, konstruoti anglškai vadinamas *design*. Iš čia ir kilo terminas *dizainas*. Todėl pagal angliską šio žodžio prasmę jis gali reikšti ir dailininko konstruktoriaus kūrybinio darbo rezultatą ir jo darbo metodą. Galutinai šį terminą įtvirtino 1919 metais anglų dailininkas Džosefas Sinela, kuris masinės pramonės gamybos pavyzdžius pavadino *industrial design* (pramoni niu dizainu). Šis termi-

nas įsitvirtino Anglijoje, JAV, o vėliau 20-ųjų gale, 30-ųjų metų pradžioje paplito po pasaulį. Praėjus laikui, nutupėjo ir paaiškinamasis žodis *pramoninis*. Šiandien terminas *dizainas*, tai naujos meno šakos pavadinimas. Dizainas, lietuviškai - meninis konstravimas, tai pramoniniu būdu gaminamų daiktų ir (gamybos ir transporto priemonės, surenkamieji namai, vartojimo reikmenys ir pan.) ir daiktinės aplinkos (teritorijų aninkotvarka, interjerai, vizualinė informacija, reklama ir pan.) projektavimas. Jis apima dizainerio (dailininko konstruktoriaus) kūryba, jos metodus ir rezultatus. Dizaino tikslas - sukurti funkciskus, ergonomiškus ir estetiškus daiktus bei harmoningą, darbiningą, kultūrinę ir butinę aplinką, atsižvelgiant į joje vykstančią žmogaus veiklą, ir atitinkančią jo šiuolaikinius poreikius. Dizaino teorinis pagrindas yra dizaino estetika, arba dažnai vadinama techninė estetika, kuri sujungia bendrąją dizaino teoriją ir meninio konstravimo teoriją.³

Meninį konstravimą galima laikyti kolektyvine kūryba, nes be dailininko konstruktoriaus, dalyvauja inžinierius technologas, ergonomistas, inžinierius psichologijos specialistas, ekonomistas, architektas, dendrologas ir kt. specialistai, atsižvelgiant į nuo projektuojamo objekto pobūdžio.

Daugelis istorikų dizaino, kaip naujos kūrybinės veiklos, pradžią laiko 1907 metus. Tais metais Vokietijos elektrotechnikos koncernas AEG įkūrė naują meninio direktoriaus pareigybę ir į šias pareigas priėmė dirbti dailininką ir architektą Peterį Berensą. Tai nebuvo pastangos pagrąžinti firmos produkciją, o siekimas sukurti vieningą firmos stilių ir vieningus reikalavimus gamybai,

išleidžiamai produkcijai ir aplinkai¹. Tokia kompleksiška koncerno pozicija patvirtino sampratą, kad fabriko gaminiai, tai ne tik pigūs amatininkų dirbinių pakaitalas, o kad tai naujas ir savarankiškas kultūros reiškiny.

Tačiau tik XX a. pirmoje pusėje susiformavusios kūrybinės VCHUTEMAS, 1920-1926, VCHUTEIN 1927-1930 (Rusijoje), „De Stijl“ (Olandijoje) ir „Bauhauzo“ (Vokietijoje) grupės suteikė dėmesį ir gaminio formą, funkciją, medžiagą bei metodiką ir davė pradžią šiuolaikiniam dizainui². Didelį indėlį į dizaino plėtotę Europoje įnešė „Bauhauzo“ mokyklos ištūrijas V.Gropijus, jos dėstytojai I.Itenas, H.Mejeris, L.Mysas van der Rohė, L.Mahojus-Nadis, architektai dalininkai Le Korbiuzje, F.Relo (Prancūzija), H.Van de Velde (Belgija), A.Rodčenka, L.Popova, V.Stepanova, G.Klucis (Rusija) ir kt.

Tačiau 1933 metais uždarius „Bauhauzo“ mokyklą, dauguma jos dėstytojų persikėlė į JAV ir jos tapo dizaino centru. Po antrojo pasaulinio karo dizainas ypač sparčiai plėtojosi ne tik JAV, bet ir Europos valstybėse, Japonijoje ir Korėjoje.

Dizainas kaip savita kūrybinės veiklos kryptis susiformavo Lietuvoje tik po Antrojo pasaulinio karo, nors jau 1821 m. Lietuvoje meninio konstravimo idėją paskelbė K.Podčaišinskis traktate „Apie pramonės gaminių grožį“ (lenkų k.)⁶.

Pokario metais Lietuvoje buvo pradėta vykdyti šalies ūkio reorganizacija, siekiant pakeisti jo agrarinį kryptingumą į pramoninį agrarinį. Lietuvoje sparčiai tempais ima augti įvairiašakė pramonė. Sukurtos sudėtingos jos šakos, kaip radioelektronika, prietaisų, staklių gamyba ir pan. Augant išleidžiamos pramonės produkcijos kiekiui, atsirado būtinybė kelti jos kokybę, kuri optimalias dirbančiųjų darbo, buitės ir trumpalaikio poilsio sąlygas. 1958 m. Lietuvos liaudies ūkio tarybos Mašinų gamybos valdybos konstruktorių biure buvo pradėti respublikos įmonių darbo sąlygų tyrimai. 1960 m. šie darbai perduodami Liaudies ūkio tarybos Centriniam projektavimo konstravimo biurui (CPKB), kuriame įsteigiamas ir Techninės estetikos sektorius. 1961 metais šis sektorius buvo reformuotas į techninės estetikos ir meninio konstravimo skyrį (vadovas Gediminas Ruzgys). Jame telkėsi pirmieji Lietuvos dizaineriai. Skyriuje buvo rengiami plataus vartojimo daiktų, staklių, pramoninės grafikos ir aplinkos dizaino (interjero, teritorijų) projektai. Šiuo periodu gamyklose ir atskirose pramonės šakose atsiranda dizaino, tada vadinami techninės estetikos padaliniai. 1957 metais Popieriaus ir medžio apdirbimo pramonės ministerijos projektavimo konstravimo biure pradėti rengti baldų meninio konstravimo projektai. 1964 metais Vieitinės pramonės ministerija įkūrė Eksperimentinį taros ir įpakavimo konstravimo biurą, kuris vėliau tapo pagrindiniu šalyje⁴.

Sparčiai augant pramonei, didėjant dizaino padalinių skaičiui, respublikoje buvo jaučiamas didelis kvalifikuotų specialistų stygius. Tuo metu daugelis architektų sėkmingai persikvalifikavo ir vėliau tapo garsiais šalies dizaineriais.

Pavyzdžiui, architektai Algimantas Stapulionis, Tadas Baginskas, Lijija Stapulionienė, Vytautas Beriga, Liucija Zaveckienė, Cukermanas, Cukermanienė, Tuličienė persikvalifikavo ir tapo garsiais baldų dizaineriais. Jie labai prisidėjo pelnint šlovę Lietuvos baldų pramonei.

Situacija ėmė keistis 1961 m. Vilniaus dailės institute įsteigus Pramoninės dailės katedrą. Ją organizavo ir daug metų vadovavo profesorius Feliksas Daukantas (1915-1997). Jis parengė meninio konstravimo pagrindų ir propedeutikos kursą. Šioje katedroje rengiami plataus profilio specialistai⁵. Vėliau Kauno dailės institute buvo įsteigta Architektūrinio dizaino katedra ir vizualinio dizaino katedra Klaipėdoje. Ženklių vaidmenį rengiant dizainerius atlikę suvaidino ir Tėsių taikomosios dailės technikumai.

1965 metais panaikinus Lietuvos liaudies ūkio tarybą, kuri suvaidino nepaprastai svarbų vaidmenį plėtojant Respublikos pramonę (1957-1965), centrinis projektavimo konstravimo biuras su dizaino skyriumi buvo performuotas į specialų projektavimo konstravimo biurą „Orgtechnika“. Tais metais pirmą kartą respublikos dizainerių ir architektų darbai peinė LŪAP medalius ir tarptautinės Leipcigo mugės auksio medalį (krumpliaračių frezavimo staklės 53010, autorius). O 1966 metais Brno mugėje auksio medaliu buvo apdovanotos smulkiamodulinės krumpliaračių frezavimo staklės 5308A. Kas liudijo jų aukštą kokybę, originalumą ir meninį lygį? Lietuvoje ima formuotis stipri staklių dizaino kryptis, kuriai buvo lemta garsinti Lietuvą ne tik buvusioje Tarybų Sąjungoje, bet ir užsienyje.

Tačiau sparčiai augančiai pramonei, joje dirbančių dizainerių kūrybinei veiklai tobulinti buvo būtina respublikoje įkurti mokslinį metodinį dizaino centrą.

Todėl 1966 m. birželio 1 d. Lietuvos Vyriausybės iniciatyva, aktyviai talkinant grupei dizainerių ir architektų (M.Poželaitei, G.Ruzginiui, V.Vaikui, A.Kirdai, A.Skalandžiui, K.Jakovlevui-Mateckui), specialaus projektavimo konstravimo biuro „Orgtechnika“ techninės estetikos ir meninio konstravimo skyriaus bazėje, buvo įkurtas Sąjunginio techninės estetikos mokslinio tyrimo instituto Vilniaus filialas. Institutui buvo pavesta atlikti mokslinius tyrimo ir projektavimo darbus techninės estetikos srityje. Pirmuoju instituto direktoriumi skiriamas Albertas Cibas, tuomet Lietuvos architektų sąjungos pirmininkas (1966-1974). Instituto vyriausiąja inžiniere paskiriama Maja Poželaite, direktoriaus pavaduotoju mokslo reikalams - profesorius architektūros daktaras Eduardas Budreika⁷.

Institutas tampa dizaino ir ergonomikos centru. Jo mokslinės tyrimosios ir projektavimo veiklos tikslas buvo aktyviai dalyvauti intensyvinant respublikos pramonės gamybą, kelti išleidžiamos produkcijos kokybę, kuri ekologiškai stabilią, gerą gyventi, patogią dirbti ir sveiką liestis žmogui aplinką, skatinti mokslinę techninę pažangą, plėtoti socialinę ir paslaugų sferą ir pan., teikti

metodinė pagalba respublikos pramonės įmonėms ir pramonės šakų žinybiniam dizaino padaliniam.

Per trisdešimt su viršum kūrybinių metų institutas nuėjo sudėtingą ir kūrybingą kelią. Lietuvos dizaino istorijoje jis suvaidino vieną iš svarbiausių vaidmenų.

1966-1971 metai - instituto formavimosi metai. 1966 m. liepos 1 d. direktoriaus įsakymu skiriami pirmieji instituto skyrių ir sektorių viršininkai, tai Gediminas Ruzgys, Vytautas Vaitkus, Antanas Skalandis, Danguolė Nesterenkaite, pirmieji instituto dizaineriai, architektai ir konstruktoriai, tai Vida Nekrašaitė - Pirstelienė, Konstantinas Jakovlevas-Mateckis, Teresė Bernotaitė - Adomaitienė, Stasys Makaraitis, Elena Gerasimavičiūtė - Bitinienė, Danguolė Lekavičiūtė (kurie dirba iki šiol), Vida Kučinskienė, Regina Gaušienė, Alfonsas Lukšys, Albertas Lingevičius, Marija Norvaišaitė - Petkevičienė, Antanas Bielskus, Danutė Dapkevičiūtė - Žilienė ir kt. 1966 m. rugsėjo mėn. 1 d. institute jau dirbo 64 darbuotojai, 1969 - 88.

Jau pirmieji institute atlikti gaminių dizaino darbai, o ypač staklės susilaukė aukšto tarptautinio įvertinimo ir apdovanojimo tarptautinėse Leipcigo ir Brno mugėse, kas liudijo jų aukštą kokybę ir originalumą.

Siekdami savo darbų kompleksiskumo, instituto dizaineriai pradeda projektuoti ne tik atskirus gaminius, bet ir išstius jų kompleksus, kuria respublikos staklių pramonės firmų stilių, ruošia mokslines rekomendacijas įvairių buitinių gaminių asortimentui atnaujinti ir plėtoti.

1968 metais į Meninio konstravimo skyriaus vyriausiojo specialistu pakviestas dirbti garsus dizaino teoretikas ir kūrėjas profesorius Feliksas Daukantas.

Institute pradėti moksliniai tiriamieji darbai gamybinės aplinkos formavimo klausimais. 1969 metais pirmieji instituto žymiausi specialistai, aplinkos kompleksinio formavimo skyriaus vedėjas Konstantinas Jakovlevas-Mateckis ir šio skyriaus vyriausias specialistas Vytautas Vaitkus apgyne architektūros kandidatų disertacijas. Institute pradedamos rengti kasmetinės mokslinės konferencijos („Pramonės teritorijų sutvarkymas ir apželdinimas“, 1967, 1969; „Meninis konstravimas Lietuvos įmonėse“, 1968; „Techninė estetika ir gamybinės aplinkos organizavimas“, 1968 ir kt.), išleidžiamos pirmosios monografinės gamybinės aplinkos formavimo klausimais, surengiama pirmoji respublikinė meninio konstravimo paroda (1968).

Jubiliejinę instituto darbų parodą (1971), kurioje buvo demonstruojami staklių, prietaisų, buitinių gaminių, vizualinės informacijos meninio konstravimo darbai, įmonių interjero ir teritorijų sutvarkymo bei apželdinimo projektai. Vėliau šios parodos tapo tradicinės⁸.

Per tuos penkerius metus institute susiformuoja jo pagrindinės mokslinės ir kūrybinės veiklos kryptys: staklių, prietaisų ir įrengimų, plataus vartojimo prekių

ergonominiai tyrimai ir kompleksinis meninis konstravimas, grafinis dizainas ir žmogų supančios aplinkos, ypač gamybinės aplinkos moksliniai tyrimai, aplinkos formavimo metodinių rekomendacijų rengimas ir kompleksinis projektavimas.

Kartu institutas savo veikloje didelį dėmesį skyrė gaminių dizaino, aplinkos dizaino ir ergonomikos laimėjimų propagandai, metodinei ir konsultacinei paramai respublikos dizaino padaliniams. Kadangi jų tinklas sparčiai plėčiasi šiuo periodu respublikos įmonėse, projektavimo konstravimo biuruose ir pan. buvo daugiau kaip 20 dizaino padalinių, kuriuose dirbo per 150 specialistų. Svarbiausi padaliniai buvo Vilniaus radio matavimo prietaisų institute ir gamykloje, skaičiavimo mašinų gamyklos specialiajame konstravimo biure, radio komponentų, kuro aparatūros, plastmasinių dirbinių, elektrografinės moksliniam tyrimo institute ir kt.⁴

1971-1981 metai - instituto veiklos plėtimosi metai. Labai sustiprėjo instituto ryšiai su respublikos pagrindinių pramonės šakų: staklių, prietaisų, lengvosios, maisto, grūdų perdirbama ir kt. įmonėmis, įmonių vadovai galutinai įsitikino būtinybe ir tikslingumu panaudoti ir įdiegti techninės estetikos laimėjimus savo veikloje. Ypač glaudūs ir vaisingi kūrybiniai ryšiai siejo instituto dizainerius su Kauno staklių gamykla, Vilniaus šilfavimo staklių gamykla, Vilniaus staklių gamykla „Komunaras“, ENIMO Vilniaus filialu, skaičiavimo mašinų susivienijimu Sigma, elektrotechnikos gamykla Elfa ir kitomis. Dauguma pramonės gaminių, kurių meninio konstravimo projektų autoriai buvo filialo dizaineriai, TSRS išradimų ir atradimų rinkelių komitete pripažinti pramonės patyždžiais ir jų kūrėjams išduoti autorystės liudijimai. Instituto sąskaitoje 1980 metais buvo daugiau kaip 130 pramonės patyždžio autorių liudijimų.

1974 m. išėjus į pensiją instituto direktoriui Albertui Cibui, direktore paskiriama menininkės mokslų kandidatė M. Poželaitė.

Šiuo laikotarpiu didelis dėmesys mūsų respublikoje buvo skiriamas gamybos kultūrai kelti. Svarbią rolę ir poveikį šiuo atžvilgiu turėjo 1977 m. Lietuvos Vyriausybės nutarimas „Dėl priemonių techninės estetikos ir gamybos kultūros lygini respublikos liaudies ūkyje toliau kelti“, kurį rengiant prisidėjo instituto specialistai. Tuo metu institutas turėjo sukaupęs nemažą patirčių formuojant pramonės bei žemės ūkio įmonių aplinką ir įrengiant interjerą.

Instituto specialistai projektavo ne tik atskirų pramonės įmonių ir organizacijų interjerą ir teritoriją, bet ir atlikę mokslinius tyrimus pradėjo rengti metodines rekomendacijas išitsoms ūkio šakoms - lengvąjai, maisto, grūdų perdirbamajai, prietaisų, statybos pramonei, melioracijos ir žemės ūkio įmonėms. Šakims projektavimams labai atspindėjo darbus, pagilino jų mokslinį pagrįstumą, užtikrino suitikimą su gamybos specifika, leido formuoti atskirų pramonės šakų įmonių vieningo stiliaus vaizdą.

Igyvendinus gamybinės aplinkos kompleksinio formavimo projektus, daugumoje įmonių, pvz., baldų susivienijime „Vilnius“, Alytaus medvilnės

kominate, Utenos trikotažo kombine, Klaipėdos pieno kombine, Kauno GK-3, Kašiadorių MSV ir kt., pakilo gamybos kultūra, pagerėjo darbo sąlygos ir jos tapo pirmaujančiomis techninės estetikos lygii respublikoje.

Už pasiektus laimėjimus keliant gamybos kultūrą techninės estetikos priemonėmis instituto Gamybines aplinkos kompleksinio formavimo skyrius (vedėjas arch. dr. K.Jakovlevas-Mateckis) buvo apdovanotas TSRS LŪPP diplomu ir didžiuoju aukso medaliu, o grupė specialistų medaliais. Tačiau didžiausias instituto mokslinės ir kūrybinės veiklos įvertinimas buvo pasiektas 1981 m., kai už darbų kompleksą "Pagrindinių gamybinės aplinkos estinio formavimo mokslinių principų sukūrimas, jų taikymas šakinėse metodinėse rekomendacijose ir įdiegimas Respublikos pramonės ir žemės ūkyje" grupei instituto specialistų: L.Balčiūnui, sektoriaus vadovui, L.Daškei-Čepaitei, sektoriaus vadovei, I.Galinienei, architektėi, K.Jakovlevui-Mateckui, architektūros mokslų kandidatui, skyriaus vedėjui, V.Kučinskenei, architektėi, M.Poželaitei, meno tyros mokslų kandidatėi, filialo direktorei, V.Vaitkui, architektūros mokslų kandidatui, VISI docentui buvo suteikta Lietuvos valstybinė architektūros premija.

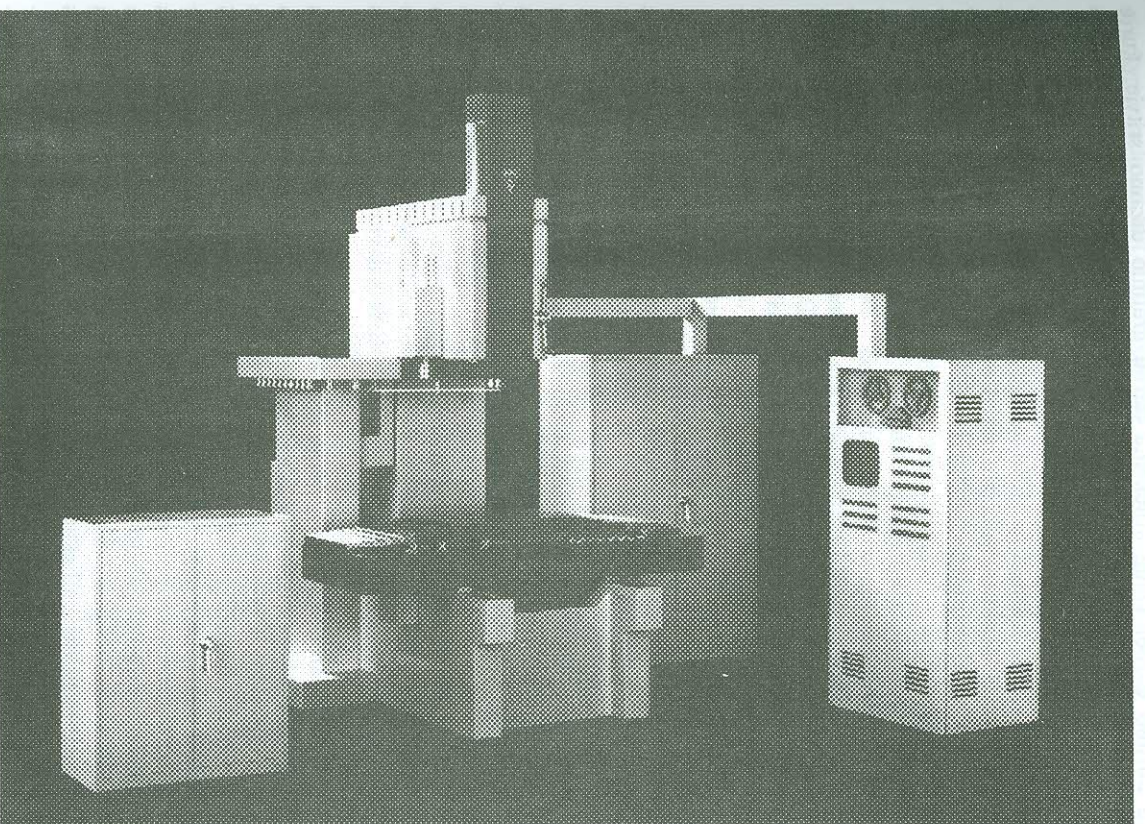
1981-1990 metai - instituto klestėjimo metai. 1982 metais miesto centre buvo pastatyti nauji septynių aukštų instituto rūmai ir eksperimentinė gamybinė bazė. Naujame institute buvo gerai įrengtos laboratorijos, erdvios kūrybinės studijos su maketinėmis, medžio bei metalo apdirbimo dirbtuvės ir pan. Daug prisidėjo, kad šie rūmai būtų pastatyti, tuometiniai instituto vadovai A.Cibas ir M.Poželaite, taip pat visas instituto kolektyvas. 1986 m. išėjus į pensiją instituto direktorei M.Poželaitei, sėkmingai šias pareigas ėjo tech. m. dr. V.Kasakaitis.

Šiuo laikotarpiu institute dirbo 109 specialistai. Tarp jų buvo didelis būrys mokslininkų, turinčių mokslinius laipsnius, tai habil. dr. K.Jakovlevas-Mateckis, menot. dr. M.Poželaite, arch. dr. V.Vaitkus, tech. m. dr. P.Šuškis, tech. m. dr. dr.Kasakaitis, med. m. dr. I.Plinskienė, biol. m. dr. I.Vanagienė, biol. m. dr. M.Sniečkutė, biol. m. dr. I.Glemžienė, arch. dr. D.Rimkutė, ped. m. dr. I.Vrublevičius, fiz. mat. m. dr. V.Bistricas.

Dalis architektų ir dizainerių ne tik projektavo, bet ir rašė kandidatines disertacijas, tai L.Balčiūnas, A.Bacevičius, T.Miknevičius, G.Miknevičienė, V.Butrimas ir kt.

Institute kartu su moksliniais tyrimais, kurių apimtis sudarė 30%, buvo atliekama labai daug stambių kompleksinių meninio konstravimo darbų.

Šiuo laiku institutas tampa ne tik respublikos, bet ir Latvijos, Estijos bei Kaliningrado srities metodinių dizaino ir ergonomikos centru. Instituto specialistai dalyvauja vykdamas sąjunginių ir respublikinių mokslinių techninių programų užduotis, siekdami įdiegti į gamybą dizaino ir ergonomikos principus ir reikalavimus. Instituto dizaineriai (skyrių vedėjai: G.Ruzgys, S.Makaraitis, D.Petkevičienė) kartu su gamyklų konstruktoriais kuria išitus pramonės gaminių

Koordinatinių staklių dizainas

- statklių, prietaisų ir kt. kompleksus, dalyvauja automatizuotų lankstčių gamybos sistemų kūrimo darbe. Daug atliekama darbų grafinio dizaino srityje, kurie aprėpia įvairias visuomeninio gyvenimo sritis - prekybą, transportą, sveikatos apsaugą, pramonę ir kt.

Institūtą garsina tokie talentingi dizaineriai, kaip E.Daukantas, T.Adomaitienė, S.Makaraitis, R.Lauritis, E.Zulonas, K.Pumputytė, P.Valatkevičius, Z.Žukovskis, H.Grigaitienė, A.Romanovas, R.Zovė, R.Bičiūnienė, D.Makaraitienė, L.Muraškiene, V.Dobrovojskas, I.Gentvaitytė, A.Lukšys, A.Gamzinas, V.Laskauskas, A.Varanka, V.Baltinas, P.Šimkus, R.Navasaitienė, A.Vaičiūnas ir kt.; architektai - T.Miknevičius, G.Miknevičienė, A.Fliotovas, D.Rimkutė, M.Paravinskienė, G.Palevskis, I.Zakaitė, O.Skaisgirytė, L.Daškiene, V.Kučinskienė, I.Galiniene, E.Bitiniene, A.Šležiene, L.Balčiūnas, V.Butrimas; dendrologai - L.Čibiras, A.Bacevičius ir kt.

Instituto specialistų darbų geografinis neapsiribojo tik Baltijos regionu, daug darbų buvo atliekama ir kituose buvusios Tarybų Sąjungos miestuose: Donecke, Toljatyje, Omske, Pavlove prie Okos, Lydoje, Pernoje ir kt.

Šiuo periodu instituto darbai buvo eksponuojami Bombėjuje, Varšuvoje, Braislavoje, Štutgarte, Miunchene, Prahoje, Maskvoje ir kt., kur pelnė aukštus apdovanojimus.

Institute daug buvo dirbama ergonomikos srityje (skyriaus vadovas, tech. m. dr. P.Šuškis). Tiriamas ir sprendžiamas kompleksas problemų, išskylančių analizuojant žmogaus, daikto ir aplinkos ryšius bei santykius. Ergonominių tyrimų pagrindu kuriami eksperimentiniai stenda, dirbama ergonomikos ir techninės estetikos reikalavimų standartizacijos srityje. Parengti šakiniai standartai, pvz., „Bendri techninės estetikos ir ergonomikos reikalavimai metalo pjovimo staklėms“ ir kt. Institutas dalyvauja ESPT šalių kompleksinėje programoje ergonomikos ir techninės estetikos reikalavimų standartizacijos klausimais ir pan.

Per šį laikotarpį instituto Aplinkos dizaino skyriuje (skyriaus vedėjas K.Jakovlevas-Mateckis) susiformuoja savita gamybinės aplinkos kompleksinio formavimo mokykla. Čia architektų atliekami moksliniai darbai susilaukia pripažinimo ne tik buvusioje Tarybų Sąjungoje, bet ir užsienyje. buvusios TSRS mokslo ir technikos komitetas instituto gamybinės aplinkos formavimo skyrių patvirtina svarbiausiuoju ir paveda jam metodiškai vadovauti ir koordinuoti šios srities mokslinį ir projektavimo darbą šalyje. Skyriaus specialistai vadovauja didelėms dizaino programoms, kurias vykdo daugelio STEMFI filialų specialistai. Pavyzdžiui, atliekant dizaino programą „Gamybinės aplinkos formavimas šalies prietaisų pramonės įmonėse“ (temos vadovas prof. habil. archit. dr. K.Jakovlevas-Mateckis) dalyvavo apie 80 specialistų iš Sankt-Peterburgo, Kijevo, Jerevano, Tbilisio, Baku ir Vilniaus filialų. 1990 metais šis

darbas buvo išleistas Maskvoje ir šiandien jis yra ne tik gamybinės aplinkos tvarkymo vadovas, bet ir vadovėlis aukštojo mokslo mokymams.

Meninio konstravimo veikloje aktyviai dalyvavo instituto gamybinės dirbtuvės (vadovai: A.Skalandis, P.Kryževičius, V.Karlūnas, A.Jauneika, V.Lemeševas) rengiant gaminių maketus, pavyzdžius ir pan.

Instituto mokslinėje ir kūrybinėje veikloje aktyviai dalyvavo Informatikos skyrius (vadovė D.Nesterenkaitė). Jis tapo šakiniu techninės estetikos ir meninio konstravimo informacijos institucija respublikoje. Skyrius sėkmingai koordinavo instituto teikiamą metodinę paramą respublikos įmonių ir organizacijų techninės estetikos grupėms, kurių respublikoje buvo daugiau 40, o jose dirbo daugiau kaip 400 techninės estetikos specialistų. Skyriaus specialistai organizavo konferencijas, darbinis seminarus ir pan. Labai daug dizaineriams padėjo šio skyriaus patentų tarnyba ir kt.

1990-1998 metai - instituto pertvarkos metai. 1990 m. gegužės 24 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr.173, kuri pasirašė Lietuvos Respublikos Ministrė Pirmininkė K.Prunskienė, Sąjunginio techninės estetikos mokslinio tyrimo instituto Vilniaus filialas buvo pertvarkytas į Lietuvos dizaino institutą. Lietuvos dizaino institutui buvo pavesta vykdyti mokslinio tyrimo ir meninio konstravimo darbus, bandomąją ir smulkiaserijinę gamybą ergonomikos ir dizaino srityje, vykdyti mokslinio tyrimo ir projektavimo darbus gamybos aplinkos estelinio formavimo srityje, teikti metodinę ekspertų ir informacinę pagalbą Respublikos įmonėms ir organizacijoms. Instituto direktoriumi vietoj atsistatydinusio V.Kasakačio 1990 m. skiriamas nusipelnęs architektas Vytautas Parčianskas. Po jo atsistatydinimo nuo 1992 m. spalio mėn. 21 d. instituto direktoriumi tapo dizainerė Danutė Petkevičienė. 1993 m. spalio mėn. 4 d. po viešo akcijų pasirašymo institutas buvo reorganizuotas į UAB „Dizaino idėja“, o nuo 1995 m. rugsėjo mėn. 6 d. į AB Dizaino institutas. 1996 m. liepos mėn. 15 d. išrenkamas naujas institute direktorius, kuriuo tapo jaunas, energingas dizaineris Rimvydas Lauritis.

Dabartiniu metu institute daug daroma tobulinant projektavimo procesą ir keliant atliekamų darbų kokybę. Institute yra du sektoriai: gaminių ir grafinio dizaino (vadovė T.Adomaitienė) bei architektūros ir aplinkos dizaino (prof. habil. dr. K.Jakovlevas-Mateckis), taip pat gamybinės dirbtuvės (vadovas V.Lemešenas).

Per šį periodą instituto specialistai parengė tarptautinio kelio Via Baltica poliso ir susiojimo aikštelių sutvarkymo ir įrangos koncepciją, Kruonio hidroakumuliacinės elektrinės teritorijos landsafto formavimo projektą, Visagino miesto santuokų rūmų, AB „Lietuvos energija“ administracinio korpuso interjerų projektus, Mulinės departamento, Valstybinės mokesčių inspekcijos, įmonės „Tena“, komercinio banko „Balticbank“, Lietuvos banko kreditavimo įstaigų priežiūros departamento, Klaipėdos jūreivių ligoninės, Vilniaus

universitetinės vaikų ligoninės vizualinės informacijos ir reklamos projektus bei jų gamybą, Lietuvos žemės ūkio banko Raktųjo skyriaus interjero ir vizualinės informacijos projektus, firmos „EKSMa“ medicininių prietaisų komplekso, gamyklos Elfa elektrinių buitininių prietaisų komplekso dizaino ir įpakavimo projektus, „Dauver“ firmos buitinių elektrinių prietaisų dizaino projektus ir kt.

Susumavę instituto 1966-1998 m. veiklos rezultatus, galime drąsiai tvirtinti, kad pasiekta tūkstančių laimėjimų: už pramonės gaminių dizaino projektus gauti 247 pramonės patvirtinto autoriniai liudijimai, tarptautinėse ir sąjunginėse parodose pelnyta 21 auksas, 24 sidabro ir 41 bronzos medalių, suteigti 79 seminarai, konferencijos ir parodos, perskaityta 1207 paskaitos ir pranešimai, paskelbta 616 straipsnių, išleisti 63 leidiniai.

Savo moksliniais tiriamaisiais ir projektavimo darvais gaminių ir aplinkos dizaino srityje instituto specialistai praturtino dizaino ir architektingos mokslo teoriją ir praktiką, prisidėjo plėtojant meninį konstantą, Lietuvoje.

LITERATŪRA

1. А. В. Иконников и др. Дизайн и архитектура. М.: Знание, 1984. 64 с. (Сер. „Строительство и архитектура“ N 6)ю
2. I. Adomonis. Nuo taško iki sintezės. Talkomosios dalies kompozicijos pagrindai. Vilnius: Vilniaus dailes akademijos leidykla, 1944. 175 p. iliustr.
3. Lietuviškoji tarybinė enciklopedija 7 t. Vilnius: Moksias, 640 p.
4. Д. Нестеренкайе. Развитие Вильнюсского филиала ВНИТЭ в 1966-1975 г.г. Художественное конструирование в Литовской ССР. Вильнюс: Вильнюсский филиал ВНИТЭ, 1976. 156 с.
5. К. Яковлевас-Матескис. Lietuvos dizaino institucij 30 metų. Moksias ir technika, 1997 gruodžio mėn., Nr. 12.
6. Э. Бурдейка. О красоте промышленных изделий. Трактат К. Подьяшинского, 1821 г. - техническая эстетика, 1969, N5, с. 23 - 24.
7. Sąjunginio techninės estetikos mokslinio tyrimo instituto Vilniaus filialo direktoriaus įsakymai. 1966-1990 m. m. AB Dizaino instituto archyvas.
8. Пояснительная записка к отчету о творческой и хозяйственно-финансовой деятельности Вильнюсского филиала ВНИТЭ, 1967-1989. AB Dizaino instituto archyvas.

PIRMASIS LIETUVOS UNIVERSITETO ELEKTROTECHNIKOS KATEDROS VEDĖJAS - PROF. JERONIMAS ŠLIOGERIS

Doc., dr. Jurgis Šliogeris, VGTU

Ytauto Didžiojo universitete tarp pirmųjų katedrų nuo 1922 m. rugsejo mėn. buvo ir elektrotechnikos katedra. Jai vadovauti nuo pat pradžių pakviestas inž. Jeronimas Šliogeris, tik neseniai, po Pirmojo pasaulinio karo ir Rusijos revoliucijos, grįžęs iš Sankt-Peterburgo į Lietuvą. Jis, kaip jam skitame nektologe rašė prof. P. Jodelė, buvo to meto „vienas iš geriausių Lietuvos elektrotechnikos specialistų ir teoretikų“. Kadangi be darbo universitete jis dar aktyviai reikšėsi tautininkų sąjungoje ir buvo vienas iš Kauno miesto elektros apšvietimo akcinės bendrovės direktorių, tai iki 1990 m. apie prof. J. Šliogerį buvo mažai žašoma ir jo vardas mi-

nėtas tik siaurame KPI elektrotechnikos fakulteto darbuotojų rate. Senieji fakulteto dėstytojai, jo mokiniai, profesorius L. Kaukakis, docentas J. Zdanys, 1983 metais minint elektrotechnikos katedros šešiasdešimtmetį, prisimena pirmąjį savo katedros vedėją. Prof. Leonas Kaukakis, tada rašė: „... Tai buvo tikrai dotas, sąžiningas ir draugiškas žmogus. Daug metų J. Šliogeris sugadino prasiidėję visuomenės gūncai su Belgų bendrove - jis jautėsi tartum ant dviejų kėdžių. Šliogeris buvo temperamentingas žmogus ir kartais nesusivaldydavo, todėl turėjo nesusipratimų ir tinkluose. Paskaitas skaitydavo kiek katščiudamasis ir ttrpučį tarmiškai.“ KTU prof. Stanislovas Masioakas, dar aštuntajame dešimtmetyje pradėjęs tyrinėti Lietuvos elektrotechnikos mokyklos istorinę raidą, ražymti prof. Jeronimo Šliogerio vietą Lietuvos elektrotechnikų tarpre, kaip pirmųjų originalių elektrotechnikos knųų autoriaus ir pirmųjų Lietuvos universitete mokslus baigusių elektrikų mokytojo.

Šis straipsnis - tai siekis surinkti ir ralkiti Lietuvos technikos istorijai faktus, bei amžininkų atsiliepimus apie vieną iš pirmųjų Lietuvos elektrikų - inž. Jeronima Šliogerį.

Gimė 1871 m. gruodžio 15 d. Bružių km. Smilgių valsčiuje Panevėžio apskrityje kur jo tėvas Antanas Šliogeris puomavo ūki. Po kelių metų tėvas rinko Nemainių kaime didesni ūki. Iš čia Jeronimas kartu su broliu Pranciškum išvyko mokyti į Panevėžio realinę šešių klasių mokyklą.